

ARAYIŞ İÇİNDEKİ KARACAOĞLANIN DİNİ BEKLENTİSİ

Prof. Dr. Kerim YAVUZ*

Karacaoğlan¹ Türk halk ve saz Şairleri arasında en önde gelen Şairlerden birisidir. O her şeyden önce kendi çevresinin ve kendi kültürünün insanıdır. Kendi çevresinin dilini, kültürünü, sanatını, dinini, ahlakını, gelenek ve göreneklerini özümsemiş olan Karacaoğlan, halkın duygularına, düşüncelerine, inançlarına ve özlemlerine şiirleriyle tercüman olmuş bir kişidir. Onun şiirlerini okudukça insanların onlar içerisinde kendi duygularını, düşüncelerini, hayallerini, arzularını ve arayışlarını, sevinçlerini ve üzüntülerini paylaştıkları görülür. Bir yerde Türk halkı kendini onun şiirleriyle özdeşleşmiş gibidir. Onunla kucaklaştığını ve şiirlerini içten paylaştığını görür. Çünkü onun şiirleri san ki halkın gönlünün sesleri ve sözleridir. Halk kendini onlar içerisinde bulduğu için Karacaoğlanı sevmiş ve onu gönlünde abideleştirmiştir.

Karacaoğlan şiirleriyle ördüğü duygu ve düşüncelerini sanki halkı için hissediyor, hayal ediyor, özlüyor ve düşünüyor gibidir. Böylece onun şiirleri insanların iç dünyalarının dışa yansması gibidir. Çünkü onun şiirlerindeki çevreler, insanlar, aşklar, güzeller ve güzellikler, hayat anlayışları ve dünya görüşleri hep kendilerine ait olup ortak paylaşılan değerlerdir.

Karacaoğlan'ın şiirleri içerisinde sevgililer bütün cazibeleri ve güzellikleri içinde onların fiziksel yapıları, dış ve iç görünüşleri veya dış ve

* Ç.Ü.İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Adana

¹ Bu yazıda Dr. Müjgan Cunbur'un "Karacaoğlan" (Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Ankara 1973) isimli eseri kullanılmıştır.

iç çizgileri, fiil ve davranışları ifadelerle sanki resimleniyor gibidir.

Bunların temelinde başta aşka ve güzelliğe tutkunluk vardır. O güzele ve güzelliğe tutkun birisidir. Sanata hayat veren de bunların sihirli gücüdür. Çünkü aşk ve güzellik Karacaoğlan'm şiirlerinde yoğrulmuş neticede aşk, aşk olarak, güzellik, güzellik olarak doğmuştur.

Şu halde aşkın güzelliğe, güzelliğin de aşka ve aşığa ihtiyacı vardır. Karacaoğlan'm şiirlerinde bir bakıma bunlar çok zengin bir şekilde ifade edilme imkanına kavuşmuştur. O her ikisine de o kadar bağlıdır ki şiirlerinde bunları dilinden hiç düşürmemiştir. Çünkü sevenler ve sevilenler kendilerini onlar içinde rahatça bulurlar. Zira orada sevgi ve aşk dolu insanların kendi ruhsal hallerini, duygularını, isteklerini arayışlarını, ayrılık ve bağlılıklarını, sevinç ve kederlerini dinî inanç ve yaşayışlarını rahatça bulabilirler.

Bu kısa girişten sonra asıl konumuza geçebiliriz. Hayatımızın akışına şöyle bir bakacak olursak insanoğlu hangi dönemde ve hangi halde olursa olsun, o daima arayış içinde olan bir varlıktır. Onun akıp giden hayatı içinde çeşit çeşit istekleri, merakları ve soruları vardır. Bunlar ömür boyu onun devamlı arayış içinde olduğunu gösterir. İnsan ister günlük, ister gelecek hayatla, ister bu dünyada, isterse bu dünya dışında kalan meselelerle ister bedeni, ister ruhi varlığıyla, kısaca hangi alanla ilgili olursa olsun alakasını ve merakını çeken ne varsa o hep sormuş ve aramıştır. Esasen insan sorduğu, talip olduğu ve aradığı şeylerin peşinden gitmiş, onlara ya çözüm aramış ya da onları arayıp bulmak istemiştir. Esasen koca bir ömür hep böyle geçmiştir. Bu, sadece insan için geçerli değil, aynı zamanda tarih boyunca bütün dinler, felsefi sistemler düşünce akımları, ideolojiler, dünya görüşleri ve hayat anlayışları hep bu soruların cevaplarını aramaya ve bulmaya çalışmışlardır. Herkes bunları kendine göre sormuş ve kendine göre aramıştır.

Karacaoğlan'm şiirleri içinde gezinirken ilk bakışta onun hayatı istekler, arayışlar, beklentiler ve ihtiyaçlarla doludur. O bunların peşinden geleceğe doğru akıp giden bir hayatın içindedir. Karacaoğlan hep atılım ve arayış halindedir. Meselâ o gönlüne; "Çıkıp yücelere bakmak istersin / Coşkun sular gibi akmak istersin"(s.354) derken içi içine sığmaz haldedir. O arayışlarını belirlemiş ve harekete geçmeğe hazır vaziyettedir. Karacaoğlan içini şöyle döker;

"Bir sofraya isterim kimse sermedik
Bir yayla isterim kimse konmadık
Bir güzel isterim yâd el değmedik
Bilenmişle bellenmiş nideyim" (s. 68).

Yine Karacaoğlan'm şiirleri arasında dolaşırken, o her insan gibi sınır tanımaz bir arayış içindedir. O isteklerine ve taleplerine doğru, durmak bilmeyen bir itilişle ne pahasına olursa olsun onlara kavuşmak ister. Bunun için zaman zaman hayalleri ve düşünceleri içinde o yârini ördek sanıp onu göl kenarlarında arar, zaman zaman o dağlara çıkar, zaman zaman keklik olup pınara iner, yârini oralarda arar ve onu bulamayınca acılar içinde kıvrınmaya başlar (s. 6-7, 9-10).

Görüldüğü üzere Karacaoğlanda asıl olan, her şeyden önce aşktır, yârin kendisidir, güzel ve güzelliştir. Onun asıl hedefi aradıklarına ve arzularına ulaşmaktır. Şairin şiirleri incelendiğinde ilk planda Yaradana ulaşmak değil, belki onunla birlikte yaratılana, yani sevgiliye ulaşmaktır. Onda önce bu dünyada yâri ile birlikte yaşama arzusu ağır basmaktadır. Burada önemli olan, istenen sevgilinin aranıp bulunmasıdır. Onun için Karacaoğlan her şeyden önce yarini arayan bir insandır.

Bu arayış onda kendini güçlü bir arzu olarak hissettirir. O günün birinde sevdaya tutulup onun şiddeti artınca bu çekilmez bir dert haline gelir (s. 225). Hatta bu kendisi için bir belâdır. Karacaoğlan bu belâyı kendisi arayıp bulmuştur (s.138). Aslında bu, Allah'ın ona verdiği çekilmez bir derttir. O bu derdi Allah'tan şöyle istemektedir:

"Kadir Mevlâm bir dileğim var sana, Gönül
eyleyecek yâr ver, sen bana" (s. 139)

Allah da ona istediğini vermiş, fakat yârine kavuşması güçlüklerle doludur. Allah onu bu dertle ağlatmasına rağmen, o güldürmesini de yine Ondan beklemektedir (s. 141). Buna rağmen Karacaoğlan yedi yıl yârini bekleyerek muradına ermek istemiştir. Ancak o bu bekleyişten çok şikâyetçidir (s. 170). O;

"Kınaman ağalar bana yazıktır
Yitirdim sevdiğim bulamıyorum"(s. 209),

diyerek şikayetini tazeler; "Karacaoğlan der ki sevda sarıyor / Yollarda yitirmiş eşin arıyor". "Gönül Mecnun olmuş Leylâ'yı arıyor" ifadeleriyle Mecnunun Leylâsmı aradığı gibi aradığını söyler. Arayışın şiddeti dayanılmaz hale gelince, Karacaoğlan Allah'a yalvararak artık daha fazla kendini yakmamasını, çünkü içinden yangının hiç çıkmadığını, yoksa yârin ateşi cehennemin ateşinden bir parça mı olduğunu sorar (s. 24). Şairi çektiklerinden şikayetele "Bir ah çeksem yüce dağlar delinir / Yüreğim bölük

bölük bölünür" diye sızlanmaktadır. Sonunda o Allah'tan yârine kavuşturmasını bekler (s.201-202, 227). Zira Karacaoğlan yârini yitirmiş yana yana onu aramaktadır (s.232). Nitekim;

"Der ki Karacaoğlan her gün ağlarım, Eski dert üstüne dert bağlarım" (s. 201),

derken o bu acının sebebini kendinde arar (s. 276). Buna rağmen Karacaoğlan sevgiliye ulaşip ona kavuşmayı ve dünyada onunla birlikte yaşamayı hedefler ve hemen yârini bulmak için harekete geçer. Zira onun deli gönlü yarini bulmadan sakinleşemez (s. 48). Karacaoğlan ise güzeller içinde yârini arayıp bulacağından emindir (s. 48, 51). Çünkü kısmetse Allah yârini kendine verecektir (s. 131). Onun için o sürekli yârini arar. Bunun için Allah'tan kendisine yol göstermesini ister (s.139). O "Bana bir suna ver gönlümü eyleyeyim" (s. 1397) derken aktif bir arayış içindedir. Artık Karacaoğlan yanıp tutuşan günlü ile uçmaya başlar.

"Gönül kuşu kalktı uçtu havaya,
İn gönül dedimde indiremedim;
Aşıp aşıp gider karlı dağlara,
Dön gönül dedim de döndüremedim" (s. 113).

Böylece o arayışını iyice yoğunlaştırınca deli gönül zaman zaman çoşar taşar, zaman zaman bulanır ve dağları dolanır (s. 203). Ama bütün bunlara rağmen Karacaoğlan yârini aramaktan bıkmaz ve bu yolda engellerin hepsini aşmak ister; Nitekim O;

" Ben yolcuyum, beni yolda eyleme Yâr
yitirdim, yana yana ararım (s. 33, 99),

demektedir. Çünkü yârin peşine düşen yiğit sevdiği güzelin peşinden ısrarla gitmelidir (s. 69). Bu basit bir arkasına düşme olayı değildir. Zira Karacaoğlan;

"Ardına düşmeyle güzel sevilmez, Güzelleri
koşup koşup bulmalı" (s. 69),

dediğine şahit oluyoruz. Yalnız bu arayış onda hedefsiz bir arayış değildir Karacaoğlan bunu "Koyuverin kuşu turnaya / Yârin durağın bulmaya" (s. 286) ya da "Yüce dağlarından aşım / Yâr senin aşkına düştüm" (s. 309) sözleriyle ifade eder. Şair aradığı yârin peşinden giderken bazen dermansız hale gelir. O böyle bir durumda yârinin bulunmasını Allah'tan ister (s. 302).

Karacaoğlan bu arayış içinde yârine kavuşmayı düşlerken zaman zaman Allah'a dua ederek ondan uzakları yakınlaştırmasını (s. 1727 talep eder. O bu inanç içinde umudunu yüksek tutmasını bilir. Çünkü şair Allaha samimiyetle inanır. O bu noktada aynen;

"Mevlam bizi kavuşturur,
Kalbin, gönlün serin olsun" (s. 257),

demesine rağmen o arayışının hızını kesmez. Çünkü Karacaoğlan yârini çok özlemiştir ve aşkından deli gibi olmuştur, buna can bile dayanmaz. "Eridim su gibi aktım" (s.300); "Ulu çaylar gibi ağladım / iradı yollarım göresim geldi" (s. 209); "Gece gündüz atasına yandığım / Ben senin derdinden duramıyorum (s. 209) derken o yârine kavuşma arzusu ile doludur (s. 176, 179, 185, 349). Karacaoğlan bu halini şöyle ifade eder:

"Hasretinden ciyerciğim
Delindi, dilber delindi.
Medet Allahı seversen, Gel
imdi dilber gel imdi" !

Çünkü o "Aşkın atasında kül oldum yandım" (s.231) derken onu hayata döndürecek olan yine yârin kendisidir. Onun için o bu yola hayatım koymuştur. Çünkü sevgili sıradan birisi değildir. O eşsiz, erişilmez ve doyumsuz bir güzelliğe sahiptir. Karacaoğlan dünyayı dolaşsa onun gibi bir güzeli bulması mümkün değildir. Çünkü Kadir Mevlâ onu öğerek, güzel olsun diye yaratmıştır. Allah bütün güzelliği hep ona vermiştir (s. 29, 31, 198,349). '

Arayışla iç içe olduğunu düşündüğümüz isteğe gelince, Karacaoğlan'ın şiirlerine baktığımızda orada onun aynı zamanda devamlı isteyen ve isteklerinin peşinden giden bir insan olduğunu görmek mümkündür. Şiirlerinde hangi ana konular üzerinde duruluyorsa orada öyle ya da böyle, açık ya da gizli bir arzuyu sezebiliriz. Zira onu hayata, sevgiye, sevgiliye, güzele, güzelliğe, tabiata, Allaha ve başkalarına bağliyan duygular içerisinde eskimeyen tek şey istektir. Esasen hayat ve yaşamak demek arzu etmek demektir. Karacaoğlan neye yönelir, neden kaçır ve neye yaklaşır orada daima bir istek ve bir arayış vardır . Zira şairin sıkıntılarında, korkularında, hayatında, sağlığında, hastalığında, neşesinde, kederinde, derdinde ve acısında, arayışında, talebinde, teşebbüsünde, vazgeçişinde, özleminde hayalinde ve hayal kırıklığında, sevgisinde ve nefretinde, sevdasında, inancında ve bağlanışında, varlıkta ve yoklukta, kavuşmasında

ve ayrılmasında, güzellikte ve çirkinlikte daima öyle ya da böyle bir istek vardır.

Karacaoğlan önce sevdâyı ve sevdiğini isteyen insandır. O yâriyle ve sevdikleriyle ömür boyu birlikte olmak ister. Zira Karacaoğlan istediklerinin peşinden giden insandır. Onun hedefi fiziksel ve ruhsal özellikleriyle birlikte yarine kavuşmaktır. Çünkü o yârin her şeyini özlemiştir. Bunun için Karacaoğlan Allah'tan önce yârini güzellikleriyle birlikte ister. Onun gönlü yârdan, güzellerden ve güzelliklerden vazgeçmez (24-25, 32-33). Çünkü onlar doyumsuzdur. Bunların içine maddi hayatın ihtiyaçları da dahildir. Şair onları da birlikte ister (s. 59, 142-143, 331).

Bütün bunların başında sevgiliye olan samimi bağlılık gelir. Karacaoğlan yârine gönülden bağlıdır (s. 291). O yârdan ayrı kalmak istemez (s. 349). Yeter ki yâr sevdasına sadık kalsın (s. 185, 243). Bunu da ancak imanlı ve vefalı sevgili yapabilir. Böyle bir sevgiliyle yaşamak ömre bedeldir. Sevip de yârine kavuşamayanlar yanıp kül olanlardır (s. 248, 267, 269) Onun için Karacaoğlan ayrılıktan sık sık şikayet eder (s.240), hatta ondan nefret eder. Çünkü ayrılık hep acıyı beraberinde getirir. Karacaoğlan ayrılıktan çok çekmiş birisidir (s. 327). Onun ayrılık derdinden ciğeri delik deşik olmuştur. Bu da ölümün davetçisidir. Çünkü ayrılık acısı telafi edilmez bir acıdır (s.24, 150, 155). Bunu iyi bilen şair yârinin kendisine yüz vermemesinden çekinir. Çünkü o çekinmekte ve hatta bundan korkmakta kendince haklıdır. Zira o "Bak gözümde akan yaşıma benim / Sevgili yârinden imdat umarken / Bak neler getirdi başıma benim (s.54) diye şikayet eder. Nitekim onun yârinden ayrı kalması kemiğinin iliğini sıplatmıştır. Onun için ayrılık şerbeti zehirden acıdır (s. 95, 203, 290).

Karacaoğlan çaresizliğin içine iyice düştüğünde bunalır ve son çare olarak Allaha yönelir. "Kadir Mevlâm nasip eyle ölümü" (s. 225) / "Medet senden hey Allahım/ teslimdir sana sol canım" (s. 240) der. Karacaoğlan'ın şiirlerinde bunlara daha bir çok örnekler bulmak mümkündür.

Buraya kadar yaptığımız tespitlerde Karacaoğlan'ın dini beklentilerine bir takım işaretlerde bulunduk. Ancak biz onun dini beklentilerini daha çok dualarında bulabiliriz. Onun şiirlerine bakıldığında hayatın akışı içinde insan çaresizliğini, güçsüzlüğünü ve yetmezliğini anlayınca, karşısına çıkan engelleri ortadan kaldıracağına inandığı ve onda bunun garantisini gördüğü Allah'a ümitle yönelmekte ve arzularının yerine getirilmesini ondan beklemektedir. Çünkü ihtiyaç, talep ve arayış duyguları, ümidin uyandırdığı itici bir duygu ile birlikte insanı tatmin etmek üzere iyice zorlayınca çaresiz kalan bir ruh hali içinde o Allaha sığınmakta ve ondan medet ummaktadır. (Yavuz 283)

Allah ile kul arasındaki bağılılığın dışı yansımasında en canlı iletişim vasıtalarından birisi olan dualar, Karacaoğlan'ın beklentilerinin açık bir ifadesidir. O sıkıştığında ve çaresiz kaldığında Allaha yönelir, ona sığınır ve beklediklerini ona samimiyetle iletir. Çünkü onun inancına göre Allah çaresizlerin çaresidir. O istediği her şeyi istediği ve dilediği gibi gerçekleştirebilir ve insanın imdadına yetişebilir.

Öyle ise Karacaoğlan sıkışınca ondaki Allah inancı sığınma ve teslim olma duygusunu uyandırır. Çünkü o çaresizliğe ve Ümitsizliğe itildiğinde ondaki bu inanç çaresizliği çareye, ümitsizliği ümide çevirmeye hazırdır. Samimi bir dini inançla bütün kapıların kapandığı bir sırada Allaha sığınarak Onu yardıma çağırmak mümkündür. Karacaoğlan her şeye gücü yeten ve her şeyi yaratan Allah'ın kendi derdine de bir çare bulmasını ister. Bunun için o her zaman dileklerinin kabul edilmesi için Allaha yalvarır (s. 100). Kendini acı ve keder içinde bırakmamasını ve yârine kavuşturmasını, kendini yârinden, sevgilileri birbirinden ayırmamasını, onları aşk ateşinde yakmamasını, sevenleri birbirine nasip etmesini arzu eder. Karacaoğlan bu konuda Allaha içini samimiyetle dökerek dua eder:

"Medet, medet âlemleri Yaradan!
Yâri benden, beni imandan ayırma
Onsekiz bin alemleri var eden
Yâri benden, beni yârdan ayırma" (s. 364).

O bir başka dörtlüğünde sözü isteklerine getirerek;

"Kadir Mevlâm budur senden dileğim,
Şöyle bir güzel ver, gönlümü eyleyim
Ellere verirken benim ne suçum? Birin
de bana ver gönlümü eyleyeyim",

derken Allah tan dileklerini geri çevirmemesini ister (Bk. 31, 38, 46, 59, 72, 78, 104, 109, 112, 119, 124, 140-141, 143, 161, 165, 174, 185, 196, 203, 221,223,225,328,330).

Karacaoğlan'ın dualarının kaynaklandığı dini inanca kısaca temas etmekte yarar vardır. Onun şiirlerine bakıldığında dinî inancın önemli bir payı olduğu görülür. Zira orada inanma, arzu, arama ve ümit etme, sevme ve sevilme duyguları ona hayat ve yaşama gücü veren duygulardır. Karacaoğlan'ın şiirlerinde iki yol izlemek mümkündür.

1. Hayatta kalındığı sürece hayatı dolu dolu yaşama yolu
2. Bununla iç içe olan inanç ve Allah yoludur (s. 97).

Şu halde şair şiirlerinde yüzünü bir yandan yârine, bir yandan hayata bir yandan da Rabbine çevirmektedir (s. 1817. Ona göre din haktır. Onun kurduğu düzen sağlamdır, yıkılmaz (s. 97). Karacaoğlan bir yandan yârinin gönlünü kazanmaya çalışırken, bir yandan da samimiyetle Allaha inanıp ona gönülden bağlanmaktadır. Zira gönül Allahın evidir. Onu asla söndürmek doğru değildir. Onun için Karacaoğlan insana kendi özünü Hakka teslim etmesini öğütler. Çünkü insanın hayatında bunun önemli bir yeri vardır. O hayatta hem yâri, hem de Rabbi ile birlikte olmak ister (s.45,48). Hayatın sonunda ise ahrete götürülecek bir tek hazine vardır oda imandır (s.51,104, 125, 363, 369).

Karacaoğlan'ın şiirlerinde dini inanç dünya ve ahiret çerçevesi içerisinde dışa yansımaktadır. Bu tabii olarak dile dökülür. Çünkü din ve dini yaşayışla ilgili ifadeler onun ruhuna sinmiş olan dini inancın bir ürünüdür. Meselâ Karacaoğlan'ın içinde bulunduğu ruhsal haller içerisinde dile gelen Allah inancı zengin duygularla beslenir. Zira bu inanç onun asıl din anlayışının temelini oluşturur.

Öyle ise Allah onun şiirlerinde her şeyden önce sınırsız bir kudretin sahibidir. Karacaoğlan Allahın kendini nasıl yaratığını çok güzel bir şekilde özetler:

"Hakkın kandilinde gizli bir sır idim
Anamın beline indirdin beni Ak
mürekkep idim kızıl kan ettin Türlü
irenklere yandırdın beni" (s. 32).

Şu halde Allahın gücü her şeye yeter. O her şeyi istediği gibi yönetir. O evrende ne varsa her şeyin ve herkesin yaratıcısıdır. Hele Allah yârini özene bezene, en güzel ve eşi benzeri olmayacak şekilde yaratmıştır. Her şeyi veren ve alan, her şeyi dilediği gibi yaratan odur. Her şey ona muhtaç her şey onunla başlar ve onunla biter. İnsana dertleri veren ve alan odur. Aşığın dilini çözen veya bağlayan yine Odur (s. 20-21, 31, 42, 66, 73, 78, 86, 107, 109, 119, 139-141, 158, 189, 207, 217, 223, 225, 262, 265, 306, 331)

Netice itibarıyla Karacaoğlan'ın şiirlerinde bütün sevgilileri, güzellikleri ve güzelleri yaratan Allaha giden yol tamamen açıktır. Zira Allah onun istediklerine ve beklentilerine ulaşmada en son çaredir. İnsan dünyada taleplerine ulaşmak isterken ilâhi sevgiliyi ihmal etmez . Çünkü

Karacaoğlan sadece bu dünyaya bağlı kalmak istemez. Zira dünya ona göre fanidir. Ölüm vazgeçilmez bir gerçektir. Buna üzölmektense o dünyada sevgililer ve güzelliklerle Allanın verdiği nimetler içinde doya doya yaşamayı tercih eder. Bunun için şair bir şiirinde Allaha şöyle dua eder.

"Ömrüm uzun eyle Bari Hûda
Hamd ü sena şükretmek isterim
Çalışıp kazanıp nefis taamlar
Dişlerim var iken yemek isterim.

Böylece Karacaoğlan'm şiirlerinde beklentilerle dolu hayatın yaşanması neticede Allah inancı ile birleştirilmiş vaziyettedir.

KAYNAKLAR

- Bildiriler, 1. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 21-23 Kasım 1990 Adana.
- Bildiriler, 1. Uluslararası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, 20-24 Kasım 1991, Adana 1993
- Cunbur, Müjgan: Karacaoğlan, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay. Ankara 1973
- Yavuz, Kerim: Günümüzde Din Eğitimi, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Yay. No:1, Adana 1998
- Çocuk ve Din, Çocuk Vakfı Yay. İstanbul 1994